

นวัตกรรมเชิงนิเวศน์, นวัตกรรมรากหญ้า กับการสนับสนุนเป้าหมาย
การพัฒนาอย่างยั่งยืน 2030 : พหุกรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน,
วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (MSMEs)

ECO-INNOVATION, GRASSROOTS INNOVATION UNDERPIN
THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS 2030 : A MULTIPLE-CASES STUDY
OF MICRO, SMALL AND MEDIUM SIZED ENTERPRISE (MSMES)

อนุวัฒน์ ทองแสง¹ และ ฉัตรวรรษ องค์กร²

วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต^{1,2}

Anuwat Tongsaeng¹ and Chatwarun Ongkasing²

College of social innovation, Rangsit University^{1,2}

Corresponding Author, Email: Anuwat.rsu@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินกิจการวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (MSMEs) 2) ศึกษาศักยภาพของนวัตกรรมทางสังคมรูปแบบใหม่ (นวัตกรรมเชิงนิเวศน์ (Eco innovation) และนวัตกรรมรากหญ้า (Grassroots innovations)) ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนผ่านสู่ความมีสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs 2030) และ 3) เสนอแนวทางในการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs 2030) อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เป็นการศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา จากกลุ่มเป้าหมาย คือ วิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (MSMEs) ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ได้แก่จังหวัดเลย จังหวัดอุดรธานี จังหวัดบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย และจังหวัดหนองบัวลำภูเป็นกรณีศึกษาเชิงคุณภาพ แบบพหุกรณีศึกษา จังหวัดละ 1 กรณี

* ได้รับบทความ: 18 เมษายน 2564; แก้ไขบทความ: 24 กันยายน 2564; ตอรับตีพิมพ์: 29 มิถุนายน 2564

Received: April 18, 2021; Revised: September 24, 2021; Accepted: September 29, 2021

ผลการวิจัยพบว่า

ข้อที่ 1 ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนิน กิจกรรมวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (MSMEs) พบว่า 1) ขาดความร่วมมือและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดงสำคัญในการพัฒนา MSMEs 2) การเข้าถึงแหล่งเงินทุนมีข้อจำกัด 3) ขาดแคลนหรือมีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ และเทคโนโลยี 4) ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียว 5) ขาดแคลนปัจจัยขั้นพื้นฐาน

ข้อที่ 2 ศักยภาพของนวัตกรรมทางสังคมรูปแบบใหม่ (นวัตกรรมเชิงนิเวศน์ (Eco innovation) และนวัตกรรมรากหญ้า (Grassroots innovations)) ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนผ่านสู่ความมีสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs 2030) แบ่งเป็นด้าน ๆ ได้ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การเจริญเติบโต บรรลุเป้าหมายตามข้อที่ 8, 9 ด้านสังคม หมายถึง ความป้องกันสิ่งแวดล้อม บรรลุเป้าหมายตามข้อที่ 1, 2, 3, 4, 5, 10, 11, 13, 14, 16 ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การป้องกันสิ่งแวดล้อม บรรลุเป้าหมายตามข้อที่ 12, 13, 15

ข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs 2030) อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สร้างแผนที่เชื่อมโยงระบบนิเวศน์นวัตกรรมจังหวัดกับระบบนิเวศน์นวัตกรรมแห่งชาติให้มีความสมบูรณ์เพื่อประโยชน์และความสำเร็จต่อศักยภาพในการพัฒนา MSMEs ที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs 2030)

คำสำคัญ: นวัตกรรมเชิงนิเวศน์; นวัตกรรมรากหญ้า; เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน 2030

Abstract

This research The objectives are 1) to study problems, obstacles and constraints in implementation. community enterprise business Small and medium enterprises (MSMEs) 2) to study the potential of new social innovations (Eco innovation and Grassroots innovations) that contribute to the transition towards achieving the Sustainable Development Goals (SDGs 2030) and 3) to propose guidelines for sustainable development (SDGs 2030) more efficiently. It is a multi-case study. from the target group is community enterprises Small and Medium Enterprises (MSMEs) in the Upper Northeast such as Loei Province, Udon Thani Province Bueng Kan Province Nong Khai Province and Nong Bua Lamphu Province is a qualitative study Multi-case study, 1 case per province.

The results were as follows.

1. MSMEs faced barriers and constraints in pursuing green growth such as 1) Lack of collaboration and interaction between key actors for MSMEs development 2) Limited access to finance 3) Limited or Lack of access to information and technology 4) Lack of qualified personnel 5) Lack of awareness of the environmental impact.

2. MSMEs Potential and role matching SDG 2030 all three dimension 1. Economic (No. 8, 9) Social (No.1, 2, 3, 4, 5, 10, 11) Environment (NO. 12, 13, 15).

3. Mapping the activities and actors in the provincial, local and National innovation ecosystem.

Keywords: Eco Innovation; Grassroots Innovations; Sdg 2030

บทนำ

ประเทศไทยมีการพัฒนาประเทศภายใต้กรอบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมานานเกือบ 60 ปี (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 12 ฉบับ ๆ ละ 5 ปี ปัจจุบันฉบับที่ 12) แต่ละแผนการพัฒนามีการจัดกำหนดขึ้นด้วยหลักการและเหตุผลที่แตกต่างกันไปตามบริบทของประเทศ บริบทสังคม ภูมิภาค และโลกเป็นสำคัญ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2530 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้รับการลงทุนจากต่างประเทศในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ประกอบกับมีการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมต้นน้ำขึ้นในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard) และมีการสร้างนิคมอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น มีการเข้ามาของอุตสาหกรรมต่างๆ มากขึ้น โดยเฉพาะอุตสาหกรรมยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์และเครื่องใช้ไฟฟ้า โดยทั้ง 3 ส่วนนี้ มีผลทำให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมสนับสนุน และธุรกิจ ขณะเดียวกันกับประเภท SMEs (Small and Medium Size Enterprise) เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมครั้งสำคัญ มีการโยกย้ายของแรงงานจากภาคเกษตรกรรมมาสู่ภาคอุตสาหกรรมการผลิตและภาคบริการเป็นอย่างมาก และในขณะเดียวกัน ประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาการส่งออกเป็นหลัก โดยตลอด 20 ปีที่ผ่านมา สินค้าภาคอุตสาหกรรมมีส่วนเฉลี่ยมากกว่า 70 % เมื่อเทียบกับรายได้จากการส่งออกทั้งหมด ทำให้ทุกฝ่ายหันมาให้ความสำคัญต่อภาคอุตสาหกรรม โดยมีอุตสาหกรรมสนับสนุนเป็นฐานอันมั่นคงของภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด และหัวใจสำคัญของอุตสาหกรรมสนับสนุนก็คือ วิสาหกิจชุมชน (Micro enterprise) และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หรือ Small and Medium entrepreneurship (SMEs) (จุฑาทิพย์ ภัทราวาท และคณะ, 2561)

ต่อมาในปี 1983 คณะทำงานบรุนด์แลนด์ (Brundt Land Commission) ก็ได้ก่อกำเนิดขึ้น โดยมีชื่อเรียกว่า คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาโลก (The World Commission on Environment and Development : WCED) ที่มีเป้าหมาย คือ การสร้างชุมชนนานาชาติที่มีส่วนร่วมในเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนร่วมกัน และชุมชนนานาชาตินี้ก็ได้รับความเห็นร่วมกันที่จะให้คำอธิบายการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้ครอบคลุมและชัดเจนยิ่งขึ้น โดยได้ให้ความหมายว่า “การพัฒนาจะต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมของคนทั้งในรุ่นนี้และรุ่นหลัง คือ จะต้องเป็นการพัฒนาที่ต้องสร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ระยะสั้นของคนในปัจจุบันกับประโยชน์ระยะยาวของคนรุ่นหลัง” ดังนั้น การพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงประกอบไปด้วย 3 เสาหลัก คือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic growth), การปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (Environmental protection) และความเท่าเทียมกันทางสังคม (Social equity)

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรม คือ ตัวขับเคลื่อนที่สำคัญของการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นวัตกรรมทางสังคม นวัตกรรม (innovation) ในมุมมองของซุมปีเตอร์ นวัตกรรมมีเป้าหมายเด่นชัดอยู่ที่การพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี แต่ในสาขาวิชาสังคมวิทยาแล้ว (Social science) แล้วกลับให้ความสนใจไปที่เรื่องของกระบวนการ ทางสังคมและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี (Harrison, 2012) นวัตกรรมทางเทคโนโลยีเป็นการประดิษฐ์คิดค้นชนิดพิเศษที่มีรูปแบบเกี่ยวข้องกับสิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์ได้ทำขึ้นมาใหม่ เช่น เครื่องยนต์ เครื่องคอมพิวเตอร์ ฯลฯ ในขณะที่ความสำคัญของนวัตกรรมทางสังคมกลับประสบผลสำเร็จอย่างยิ่งในการแก้ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และความท้าทายทางสิ่งแวดล้อมในศตวรรษที่ 21 และถือเป็นนวัตกรรมที่ได้การยอมรับไม่เพียงแต่ยุทธศาสตร์ 2020 ของยุโรปเท่านั้น แต่กลับเป็นที่ยอมรับทั่วโลกด้วย (Hochgerner & Howaldt, 2012)

เมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา นวัตกรรมทางสังคมก็ได้เพิ่มความสำคัญในหมู่นักวิชาการและผู้กำหนดนโยบายอย่างต่อเนื่องและเด่นชัดขึ้นเรื่อย ๆ ด้วย (Moularet, MacCullum, Mehmood & Hamdouch, 2013) โดยเฉพาะในมิติของความท้าทายในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ สังคมสูงวัย ตลอดจนภัยพิบัติจากธรรมชาติ ฯลฯ จึงนำไปสู่ความต้องการจากสังคมและการแสดงออกที่ไม่เห็นด้วยกับการแก้ปัญหาด้วยวิธีการแบบเดิม ๆ และในขณะเดียวกันนั้น นวัตกรรมทางเทคโนโลยี ก็เผชิญกับข้อจำกัดในการแก้ปัญหาที่สังคมกีดกัน ดังนั้นเครื่องมือสำคัญที่มีศักยภาพเพียงพอในการแก้ไขปัญหา ก็คือ นวัตกรรมทางสังคม (Social innovation) ดังนั้น ปฏิญญาเวียนนา 2011 (Vienna Declaration, 2011) จึงได้ประกาศว่า นวัตกรรมที่เป็นสิ่งสำคัญเร่งด่วน ในศตวรรษที่ 21 จะต้องอาศัยสาขาวิชาทางสังคม ข้อความดังกล่าวถือเป็นการเปิดโอกาสให้กับสังคมวิทยาและมนุษยศาสตร์ที่จะแสวงหาบทบาทใหม่และแสวงหาความสัมพันธ์ โดยการต่อยอด ความรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้กับพลวัต ดังนั้น ภารกิจที่ท้าทายตามเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาและส่งเสริมการบูรณาการวิธีการต่าง ๆ สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งหมายถึงวิธีการที่จะแสดงให้เห็นถึงวิธีการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของมนุษย์

ภายใต้บรรยากาศที่จะนำไปสู่ผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งหมายถึงการลดความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและเพิ่มความสามารถในการฟื้นฟูของสังคมและสิ่งแวดล้อม ให้มีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันได้ด้วย

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาศักยภาพของนวัตกรรมทางสังคมรูปแบบใหม่ (นวัตกรรมเชิงนิเวศน์ และนวัตกรรมรากหญ้า) ที่จะส่งผลกระทบยาวต่อความสำเร็จตามเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs 2030) โดยจะทำการศึกษาในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ซึ่งมี 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดหนองคาย เลย อุดรธานี บึงกาฬ และหนองบัวลำภู เป็นประตูก้าวเชื่อมโยงกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) กลุ่ม 5 จังหวัดนี้จึงมีความน่าสนใจในแง่ของการเป็นจังหวัดที่เป็นประตูสู่การค้าในประเทศเพื่อนบ้าน AEC คือ สปป.ลาว และเวียดนามการประกอบวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมด้านการท่องเที่ยวมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปีเช่นเดียวกับการประกอบการวิสาหกิจด้านการค้าอื่น ๆ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาในเรื่องการเสริมสร้างศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมเพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs 2030) ด้านนวัตกรรมเชิงนิเวศน์ (Eco-innovation) และนวัตกรรมรากหญ้า (Grassroots Innovation) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการพัฒนา และส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ซึ่งจะได้อารมณ์แบบเพื่อเสนอ ยุทธศาสตร์การพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมตลอดจนถึงศึกษาแนวคิดและ ประสบการณ์เกี่ยวกับการสร้างนวัตกรรมทางนิเวศน์ในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 อย่างยั่งยืน และช่วยในการจัดการความรู้ในการบริหารและเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาองค์กรให้มากยิ่งขึ้นทั้งในปัจจุบัน และอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการดำเนิน กิจกรรมวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (MSMEs)
2. เพื่อศึกษาศักยภาพของนวัตกรรมทางสังคมรูปแบบใหม่ (นวัตกรรมเชิงนิเวศน์ (Eco innovation) และนวัตกรรมรากหญ้า (Grassroots innovations)) ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนผ่านสู่ความมีสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs 2030)
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมแบบนวัตกรรมเชิงนิเวศน์ (Eco innovation), นวัตกรรมรากหญ้า (Grassroots innovations) ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านของการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs 2030) อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เรื่อง แนวทางการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมแบบนวัตกรรมเชิงนิเวศน์ (Eco innovation), นวัตกรรมรากหญ้า (Grassroots Innovations) ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านของการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs 2030) เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แนวปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology Research) ใช้ทฤษฎีเป็นหลักเพื่อกำหนดกรอบในการศึกษา (Theory-led design framework) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้ศึกษาสร้างและเลือกเครื่องมือวิจัย โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

1.1 การสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Discussion)

1.2. การสัมภาษณ์ (Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) แบบเจาะจง (Purposive Selection)

1.3 อุปกรณ์ในการรวบรวมและบันทึกข้อมูล ประกอบด้วย แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม ซึ่งเตรียมไว้ล่วงหน้าเพื่อสะดวกในการจัดหมวดหมู่และการวิเคราะห์ข้อมูล สมุด ปากกา เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เป็นต้น

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาดำเนินการรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและมีผู้ช่วยศึกษาโดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ 1. ทบทวนวรรณกรรม ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (ข้อมูลมือสอง) โรคที่เกิดขึ้นในพื้นที่ 2. การสังเกต (Observation) แบบมีและไม่มีส่วนร่วม 3. การสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Discussion) 4. การสัมภาษณ์ (Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) แบบเจาะจง (Purposive Selection) 5. ตรวจสอบและวิเคราะห์ผลการศึกษา

3. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมแบบนวัตกรรมเชิงนิเวศน์ (Eco innovation), นวัตกรรมรากหญ้า (Grassroots innovations) ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านของการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs 2030) จะได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสนทนากลุ่มวิเคราะห์โดยการจัดการหมวดหมู่และวิเคราะห์เนื้อหาและแก่นสาระหลัก ผู้ศึกษาและผู้ช่วยได้กำหนดประเด็นการสนทนาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานข้อคำถาม เพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิด และแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้งเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางป้องกันปัญหาต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนหลักการของการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ปัญหาอุปสรรค ศักยภาพ และแนวทาง คำถามการวิจัยว่า แนวทางการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมแบบนวัตกรรมเชิงนิเวศน์ (Eco innovation), นวัตกรรมรากหญ้า (Grassroots innovations) ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านของการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs 2030) ควรเป็นอย่างไร

ผลการวิจัย

จุดประสงค์ ข้อที่ 1 ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัด ของระดับ MSMEs ประกอบไปด้วย

1. ปัญหา อุปสรรค ระดับนโยบาย พบว่า 1) ขาดปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนา MSMEs ในภาคตะวันออก เชียงเหนือตอนบน 15 จังหวัด (จังหวัดเลย หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ อุดรธานี) ทั้งในเรื่องถนน น้ำ และ ไฟฟ้า 2) ขาดความเป็นเอกภาพในการนำนโยบายสู่การพัฒนา MSMEs 3) ขาดความพร้อมในการพัฒนา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม

2. ปัญหา อุปสรรค ระดับปฏิบัติการ และการประกอบกิจการของ MSMEs พบว่า 1) บุคลากร ในองค์กรขาดความตระหนักรู้ และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการรักษาสีสิ่งแวดล้อมและขาดที่ปรึกษา (Supervisor) ผู้ฝึกสอน (Coach) พี่เลี้ยง (Mentor) ที่เป็นทางการ การองค์กรเพื่อเศรษฐกิจสีเขียว 2) ขาดแหล่งเงินทุน สนับสนุนเพื่อการขยายธุรกิจและการปฏิบัติตามหลักการมาตรฐานสากลของอุตสาหกรรมสีเขียว 3) มีความ ยุ่งยากในการเข้าสู่ตลาดสินค้าทั้งในเรื่องของกระบวนการ, ขั้นตอน และการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ และหน่วยธุรกิจขนาดใหญ่ 4) MSMEs ในระดับจังหวัด ท้องถิ่น และชุมชน ได้รับความสนใจจากหน่วยงาน ภาครัฐน้อย จึงทำให้ขาดโอกาสในการพัฒนานวัตกรรม เพื่อบูรณาการร่วมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และ สังคม 5) ขาดที่ปรึกษา ขาดผู้แนะนำ และขาดผู้ฝึกสอนที่เป็นทางการ จึงก่อให้เกิดการขาดแคลนบุคลากร ที่มีคุณสมบัติและมีทักษะในเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว อุตสาหกรรมสีเขียว หรือธุรกิจสะอาด จึงยากที่จะเข้าใจ ในเรื่องแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม

จุดประสงค์ ข้อที่ 2 ศักยภาพของ MSMEs ที่ส่งผลเชิงบวกต่อการเปลี่ยนผ่านสู่ความมีสัมฤทธิ์ผล ตามเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs 2030)

ประเภทนวัตกรรม เป้าหมาย (SDGs) วิสาหกิจขนาดกลาง ขนาดย่อม SME (Small and edium Size terprise) ประเภทนวัตกรรมเชิงนิเวศน์ (Eco innovation) ได้แก่ 1. จังหวัดเลย บริษัท แกนิก จำกัด (ผลิตชิ้นส่วน (Electronics) 2. จังหวัดอุดรธานี บริษัท อุดรมาสเตอร์เทคโนโลยี จำกัด (แปรรูปอาหาร/ไม่ใช่อาหาร) MSMEs มีส่วนช่วยเหลือและสนับสนุนให้เกิดความมีสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ชัดเจน ตามหัวข้อเนื้อหาใน SDGs 2030

วิสาหกิจชุมชน (Micro Enterprise) ประเภทนวัตกรรมรากหญ้า (Grassroots innovation) 1. กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมืองศรีวิชัย อำเภอพรเจริญ จังหวัดบึงกาฬ 2. ข้าวเลิศรัตน์ ตำบลบ้าน เตื่อ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 3. ผู้ประกอบการ SMEs (ขนาดย่อม) ในจังหวัดหนองบัวลำภู กลุ่มแปรรูป ปลาบ้านท่าลาด MSMEs มีส่วนช่วยเหลือและสนับสนุนให้เกิดความมีสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายในการ พัฒนาอย่างยั่งยืน ชัดเจน ตามหัวข้อเนื้อหาใน SDGs 2030

เสาหลักที่ 1 ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ บรรลุเป้าหมายข้อที่ 8. Decent Work and Economic Growth ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่องครอบคลุมและยั่งยืน ข้อที่ 9. Industry Innovation and Infrastructure พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และสนับสนุนนวัตกรรม

เสาหลักที่ 2 ด้านสังคม หมายถึง ความเท่าเทียมทางสังคม บรรลุเป้าหมายข้อที่ 1. No Poverty ขจัดความยากจน 2. Zero Hunger ขจัดความหิวโหย 3. Good Health and well-being รับรองการมีสุขภาพ และความเป็นอยู่ที่ดี 4. Quality Education รับรองการศึกษาที่เท่าเทียมและทั่วถึง 5. Gender Equality บรรลุความเท่าเทียมทางเพศ 6. Clean Water and Sanitation รับรองการมีน้ำใช้ การจัดการน้ำและสุขาภิบาลที่ยั่งยืน 7. Reduced Inequalities ลดความเหลื่อมล้ำทั้งภายในและระหว่างประเทศ 8. Sustainable Cities and Communities ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความปลอดภัย ทั่วถึง 9. Life Below Water ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบกอย่างยั่งยืน 10. Peace and Justice Strong Institutions ส่งเสริมสังคมสงบสุข ยุติธรรม

เสาหลักที่ 3 ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การปกป้อง คุ้มครองสิ่งแวดล้อม บรรลุเป้าหมายข้อที่ 12. Responsible Consumption and Production รับรองแผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน 13. Climate Action ดำเนินมาตรการเร่งด่วนเพื่อรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (15) Life on Land ปกป้อง พืชพันธุ์ และส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบกอย่างยั่งยืน

จุดประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางในการพัฒนา MSMEs เพื่อการเปลี่ยนผ่านสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน SDG 2030

สำหรับแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพของ MSMEs ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 เพื่อการเปลี่ยนผ่านสู่ผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายของ SDG 2030 มีแนวทางเพื่อการเสริมสร้างศักยภาพของ MSMEs ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 จึงมุ่งแก้ไขปัญหาก็กล่าวมาด้วยยุทธศาสตร์ด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เน้นการพัฒนาผู้ประกอบการให้มีความเข้มแข็งเพื่อเพิ่มสมรรถนะในการแข่งขันกับสินค้าจากโรงงานอุตสาหกรรม และในขณะเดียวกันก็จะมีกรมการเสริมสร้างศักยภาพให้กับ MSMEs ที่มีเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDG 2030) เป็นตัวกระตุ้นเข้า (acetate) ให้เกิดการขับเคลื่อน (driver forces) สู่การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน

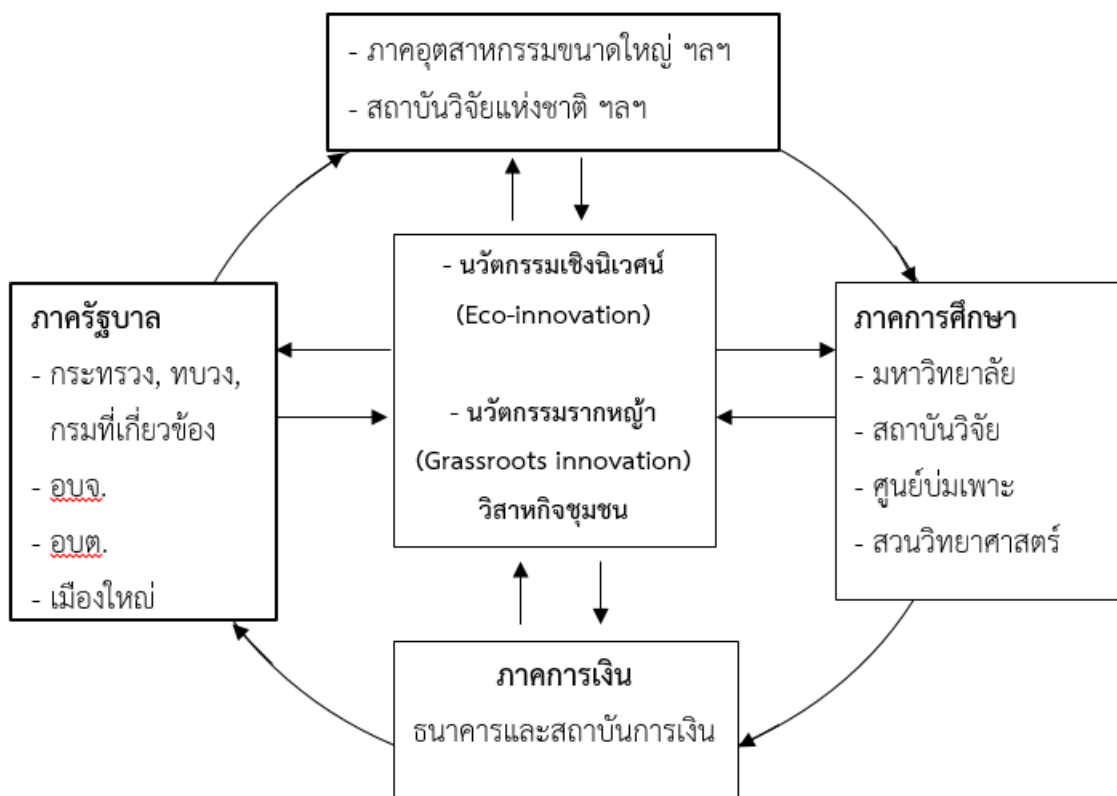
2. เป็นการพัฒนากลุ่มผู้ประกอบการ MSMEs ในด้านการเกษตร การแปรรูปสินค้าการเกษตร และการท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มความน่าสนใจ เพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการตามบริบทของท้องถิ่นในแต่ละจังหวัดที่มีทั้งความคล้ายคลึงและแตกต่างกันในเรื่องอัตลักษณ์ของท้องถิ่น

3. การให้ความรู้กับผู้ประกอบการ MSMEs เกี่ยวกับการจัดการความรู้ การสร้างนวัตกรรมผลผลิต นวัตกรรมเชิงกระบวนการเพื่อแปรรูปสินค้าด้วยการผสมผสานปัจจัยแนวใหม่ (New Combination) เพื่อเพิ่มมูลค่าด้วยยุทธศาสตร์การสร้างสรรค์เชิงยุทธศาสตร์

4. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกให้คนท้องถิ่นได้มีโอกาสได้ใช้ประโยชน์ จากสิ่งที่กล่าวมาอย่างคุ้มค่าก็จะเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายทั้งในการดำรงชีพและการประกอบอาชีพเพื่อ แก้ปัญหาความยากจน, อดอยากและหิวโหยได้

5. การเสริมสร้างศักยภาพด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชากรจากทุกภาคส่วน ทั้งภาค รัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ให้เข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ด้วยความสมัครใจและมีสำนึกร่วมทั้งในฐานะที่เป็นสมาชิกในชุมชน ภูมิภาค ประเทศ และ โลก ซึ่งต้อง มีความรับผิดชอบร่วมกันในปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ระบบนิเวศน์เชิงนวัตกรรมระดับจังหวัด (Provincial Innovation Ecosystem)

ภาพที่ 1 แสดงผลสะท้อนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นเสมือนตัวเร่งในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา ภาคประชาสังคม

จากรูปที่ 1 แสดงผลสะท้อนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นเสมือนตัวเร่งในการสร้างมูลค่าเพิ่ม ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐจะมีส่วนช่วยเหลือในการจัดหาทรัพยากรต่าง ๆ ให้กับผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม ภาคเอกชน อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ระบบนิเวศนวัตกรรมควรจะมีคุณสมบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทั้งในระดับ จังหวัด ระดับท้องถิ่น หรือระดับภาค และระบบนิเวศนวัตกรรมควรจะมีรวมถึงสิ่งต่าง ๆ คือ ภาคเอกชน องค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (NGOs) ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนวัตกรรม รากหญ้า และภายใต้การทำแผนที่ ก็คือ (ความมีเพียงพอในสินทรัพย์ ซึ่งได้แก่ ทักษะต่าง ๆ การเงิน อาคาร สถานที่ และสังคม) ก็ควรจะได้อยู่ด้วยกัน และการพัฒนาศักยภาพด้วยแนวทางการร่วมมือกัน เช่น การสร้างเครือข่าย พันธมิตรเพื่อกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างนวัตกรรมระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับชาติ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนิน กิจกรรมวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (MSMEs) คือ ปัญหาด้านสาธารณูปโภค ถนน น้ำ และไฟฟ้า นอกจากนี้ก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับนโยบาย ทิศทางของการพัฒนาทั้งด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมที่ยังขาดความสมบูรณ์ อาจจะเนื่องมาจากความไม่มั่นคงทางการเมือง แนวทางในการพัฒนา จึงขาดทิศทาง รูปแบบที่เหมาะสมกับประเทศ สำหรับผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนจะมีปัญหา และข้อจำกัดมากกว่าวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เพราะเป็นวิสาหกิจที่เกิดในท้องถิ่นห่างไกลความเจริญ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ขาดความรู้พื้นฐาน และทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนิน กิจกรรมทางธุรกิจ และผลกระทบที่เกิดจากการทำลายสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ และมาพร้อมกับปัญหาดังกล่าว คือ การขาดแคลนผู้ดูแล (Supervisor) ผู้ฝึกสอน (Coach) พี่เลี้ยง (Mentor)

2. ศักยภาพของนวัตกรรมทางสังคมรูปแบบใหม่ (นวัตกรรมเชิงนิเวศน์ (Eco innovation) และนวัตกรรมรากหญ้า (Grassroots innovations)) ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนผ่านสู่ความมีสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs 2030) ศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน (Micro Enterprise (ME)) มีส่วนช่วยเหลือ สนับสนุนให้เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs 2030) ได้มากกว่าวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เพราะเป็นการดำเนินกิจการในชนบทในชุมชนขนาดเล็ก เกิดจากความต้องการของผู้ประกอบการ และกลุ่มผู้ประกอบการที่ต้องการปัญหาที่เขาเผชิญอยู่ด้วยตัวของเขาเอง และเกิดกลุ่มคนที่มีรายได้น้อย การศึกษาไม่มากนัก เงินทุนเพื่อการประกอบการ ก็มีจำกัด และในขณะเดียวกันสินค้าในท้องตลาดที่เกิดจากการผลิตแบบอุตสาหกรรมมีราคาค่อนข้างสูง ไม่ตรงกับความต้องการ

3. แนวทางการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมแบบนวัตกรรมเชิงนิเวศน์ (Eco innovation), นวัตกรรมรากหญ้า (Grassroots innovations) ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านของการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs 2030) นวัตกรรมรากหญ้า มีส่วนส่งเสริมสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ เป็นผู้ทำลายสิ่งแวดล้อม และมลพิษน้อยที่สุด และส่งเสริมระบบนิเวศน์ได้มากที่สุด อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อสรุปจากการวิจัย แนวทางการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมแบบนวัตกรรมเชิงนิเวศน์ (Eco innovation), นวัตกรรมรากหญ้า (Grassroots innovations) ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านของการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs 2030) ชี้ให้เห็นข้อจำกัดเชิงยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงมีข้อเสนอแนะที่สำคัญ ได้แก่ การรณรงค์ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าใจในปรัชญาแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และข้อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยจะเน้นไปที่นวัตกรรม กระบวนการ (Process Innovation) นวัตกรรมตัวแบบธุรกิจ (Business Model Innovation) และนวัตกรรม ด้านการบริหาร (Administrative Innovation) เพื่อให้บริการ สู่การบรรลุเป้าหมายตามแผนตลอดจนประมวลผลลัพธ์การดำเนินการของหน่วยส่งเสริมผลลัพธ์การสร้างสรรค์นวัตกรรมของข้อเสนอเชิงนโยบายสู่สาธารณะในการวิจัยครั้งต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

มีสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน SDGs 2030 การบูรณาการนวัตกรรมทางสังคมร่วมกับการพัฒนาการมโนทัศน์ใหม่ของการพัฒนาอย่างยั่งยืน สามารถบรรลุเป้าหมาย 17 ประการได้ ในการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยง สนับสนุน และส่งเสริม 3 เสาหลัก ได้ดังรูป เสาหลักที่ 1) ทางด้านเศรษฐกิจ จะก่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบเศรษฐกิจสีเขียว เสาหลักที่ 2) ทางด้านสังคมจะก่อให้เกิดสังคมสันติสุขปลอดภัยและมีความมั่นคง เสาหลักที่ 3) ทางด้านสิ่งแวดล้อมจะนำไปสู่ระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์แข็งแรง ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงภาพฉายในการพัฒนาโลกอย่างยั่งยืนที่รวมเอาทุกมิติของการพัฒนาเข้าด้วยกัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมประชาสัมพันธ์. (2560). แนวคิดธุรกิจแบบมีส่วนร่วม (Inclusive Business) คือ กฎหมายสำคัญที่จะช่วยหนุนเศรษฐกิจอาเซียน. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2564, จาก http://www.prd.go.th/ewt_news.php?nid=182784&filename=index5
- จุฑาทิพย์ ภัทราวาท และคณะ. (2561). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ “การพัฒนาธุรกิจแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาธุรกิจข้าวสหกรณ์และวิสาหกิจชุมชน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2544). ธุรกิจชุมชน เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. บริษัท ดี มีสุข (ไม่) จำกัด. (2562). we grow the community for you เราปลูกชุมชนสำหรับคุณ. สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2564, จาก <https://www.facebook.com/deemesookTHAI/photos/a.219300192130215/>
- ประเวศ วะสี. (2535). การพัฒนาพลังสร้างสรรค์ระดับองค์กร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

รังสิตา บุญโชติ และ อาแว มะแส. (2559). การมีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชนกับคุณภาพสังคมของประชาชน ในชุมชนท่าข้าม ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ การบริหารการพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร ประจำปี 2559 (หน้า 106-119). กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สัญญา เคนาภูมิ. (2558). แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*, 2(3), 68-85.

Harrison. (2012). *Principles of Internal Medicine*. New York: McGraw-Hill.

Mac Callum, Abid Mehmood, and Abdelillah Hamdouch. (2013). *The International Handbook on Social Innovation: Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research*. edited by Frank Moulaert, Diana Cheltenham, U.K. and Northampton, Massachusetts: Edward Elgar.

Vienna Declaration. (2011). "The most relevant topics in social innovation research" Conference Declaration: Challenge Social Innovation Conference: Innovating by research: 100 years after Schumpeter Vienna, Austria, 19th- 21st September 2011.

Available Online at : http://www.socialinnovation2011.eu/wp-content/uploads/2011/09/ViennaDeclaration_final_10Nov2011.pdf